

ज्योतिष् *n.* [द्युत्-इसुन् आदेर्देस्य जः ज्युत्-इसुन् वा] 1 Light, lustre, brightness, flash; ज्योतिरेकं जगाम Ś. 5. 30; R. 2. 75; Me. 5. -2 Light of Brahman, light regarded as the Supreme spirit; Bg. 5. 24; 13. 17; अथ यदतः परो दिवो ज्योतिर्दीप्यते Ch. Up. 3. 13. 7; U. 4. 18. -3 Lightning. -4 A heavenly body. -5 A heavenly body, a luminary (planet, star &c.); ज्योतिर्भिरुच्चिरेव त्रियामा Ku. 7. 21; Bg. 10. 21; H. 1. 21; Ku. 2. 19; Ś. 7. 6. -6 Brightness of the sky, day-light (opp. तमस्). -7 The sun and moon (dual). -8 Light as the divine principle of life, intelligence. -9 The science of the course of heavenly bodies; astronomy. See ज्योतिष. -10 The faculty of seeing. -11 The celestial world. -12 A Cow; ŚB. on MS. 10. 3. 49. -*m.* 1 The sun. -2 Fire; ज्योतिष्कल्पोरुकेशरः (मार्तिः) Bk. 9. 60. -3 An epithet of Viṣṇu. -**Comp.** -इङ्गः, -इङ्गणः the fire-fly. -कणः a spark of fire. -गणः the heavenly bodies collectively; -चक्रम् the zodiac. -ज्ञः an astronomer or astrologer. -मण्डलम् the stellar sphere. -मिलिन् *m.* -वी (बी) जम् a fire-fly. -रथः (ज्योतीरथः) the polar star. -लोकः the supreme spirit. -विद् *m.* an astronomer or astrologer. -विद्या, -शास्त्रम् (ज्योतिःशास्त्रम्) astronomy or astrology. -स्तोमः (ज्योतिष्टोमः) a Soma sacrifice considered as the type of a whole class of sacrificial ceremonies. ज्योतिष्टोमः A kind of soma sacrifice requiring sixteen priests for its performance. -हस्ता *N.* of Durgā.

ज्योतिर्मय *a.* Consisting of stars, starry; R. 15. 59; ऋषीञ्ज्योतिर्मयान् सप्त सस्मार स्मरशासनः Ku. 6. 3.

ज्योतिष *a.* (-षी *f.*) [ज्योतिः सूर्यादिगत्यादिकं प्रतिपाद्यतयाऽस्त्यस्य अच्] 1 Astronomical or astrological. -षः An astronomer or astrologer. -षम् 1 Astronomy, astrology, the science of the course of the heavenly bodies and divisions of time resting thereon; कलामात्रा-विशेषज्ञाञ्च ज्योतिषे च परं गतान् Rām. 7. 94. 7. -2 One of the six Vedāṅgas (being a short tract on astronomy). -**Comp.** -विद्या astronomical or astrological science.

ज्योतिषिकः One who studies or knows astronomy.

ज्योतिषी, ज्योतिष्कः A planet, star, luminary. -ष्कम् *N.* of the shining peak of Meru. -ष्कः The चित्रक tree.

ज्योतिष्मत् *a.* [ज्योतिरस्त्यस्य मत्तुप्] 1 Luminous, bright, shining, possessed of luminous bodies; नक्षत्रतारा-ग्रहसङ्कुलापि ज्योतिष्मती चन्द्रमसैव रात्रिः R. 6. 22. -2 Celestial. -*m.* 1 The sun. -2 *N.* of the third foot of Brahmā. -3 *N.* of one of the seven suns appearing at the destruction of the world. -ती 1 The night (as illuminated by the stars). -2 (In phil.) A state of mind pervaded by सत्त्वगुण *i. e.* a tranquil state of mind.

ज्योत्स्ना [ज्योतिरस्त्यस्यां ज्योतिष उपधात्लोपो नश्च प्रत्ययः P. V. 2. 114 Sk.] 1 Moonlight; स्फुरत्स्फारज्योत्स्ना-ध्वलिततले क्वापि पुल्लिं Bh. 3. 42; ज्योत्स्नावतो निर्दिशति प्रदोषान्

R. 6. 34. -2 Light (in general). -3 An epithet of Durgā. -4 A moonlight-night. -**Comp.** -ईशः the moon. -प्रियः the Chakora bird. -वृक्षः a lamp-stand, a candle-stick.

ज्योत्स्नी A moonlight-night.

ज्योत्स्न *a.* Bright or lit with moonlight. -त्स्नः The bright half of a month. -त्स्नी, -त्स्निका A full-moon night.

ज्यौः The planet Jupiter (a word connected with Greek Zeus).

ज्योतिषिकः an astronomer or astrologer.

जि I. 1 P. (जयति) 1 To overpower, conquer. -2 To go. -II. 9, 10 P. (जिगति, जायति) To grow old.

ज्वर 1 P. (ज्वरति, जूर्ण) 1 To be hot with fever or passion, be feverish. -2 To be diseased.

ज्वर *a.* [ज्वर् भावे थ] 1 Heated, feverish. -2 Excited, inflamed. -रः 1 Fever, feverish heat (in medicine); स्वेद्यमानज्वरं प्राज्ञः कोऽम्भसा परिषिञ्चति Śi. 2. 54; also used fig.; दर्पज्वरः, मदनज्वरः, मदज्वरः &c. -2 Fever of the soul; mental pain, affliction, distress, grief, sorrow; व्येतु. ते मनसो ज्वरः Rām.; मनसस्तदुपस्थिते ज्वरे R. 8. 84; Bg. 3. 30. -रा Fever. -**Comp.** -अग्निः the paroxysm of fever. -अङ्कुराः a febrifuge. -अन्तकः Cathartocarpus fistula. -अरिः 'febrifuge', cocculus cordifolius. -क्षयः anta febrile. -गण्डः *N.* of a disease; जलोदरे तृषारोगे ज्वरगण्डे विषूचके Mb. 12. 303. 6. -प्रतीकारः cure of fever, febrifuge. -हन्त्री 'febrifuge', Rubia Munjsta. -हर *a.* febrifuge.

ज्वरित, ज्वरिन् *a.* (-णी *f.*) Attacked with fever.

ज्वल 1 P. (ज्वलति, ज्वलित) 1 To burn brightly, blaze, glow, shine; ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निः Ś. 6. 30; Ku. 5. 30. -2 To be burnt up, be consumed or afflicted (as by fire) अमृतमधुरमृदुतरवचनेन ज्वलति न सा मलयजपद्मेन Git. 7. -3 To be ardent; जज्वाल लोकस्थितये स राजा Bk. 1. 4. -4 To burn (as a wound). -**Caus.** (ज्वलयति-ते, ज्वालयति-ते, but प्रज्वलयति) 1 To set on fire, light, kindle. -2 To irradiate, illuminate, brighten.

ज्वल *a.* [ज्वल्-अच्] 1 Flaming, blazing. -2 Bright, brilliant. -लः Flame, blaze, light; लिम्पैरिव तनोवातैश्चेतयः स्याज्ज्वलो न कः Bk. 6. 79.

ज्वलका A large flame of fire.

ज्वलन *a.* [ज्वल्-युच्] 1 Flaming, shining. -2 Combustible. -नः Fire; तदनु ज्वलनं मदपितं त्वरयेदक्षिणवातबीजने Ku. 4. 36, 32; Bg. 11. 29. -2 Corrosive alkali. -3 The number 'three'. -4 Plumbago Zeylanica or its root; Mātāṅga L. 11. 26. -नम् Burning, blazing, shining. -**Comp.** -अश्मन् *m.* the sun-stone.